

MA Milan Krstić*

DA LI JE „RAMBUJE“ BIO BOLJI OD „KUMANOVA“? UPOREDNA SEKTORSKA ANALIZA BEZBEDNOSNIH RIZIKA PO REPUBLIKU SRBIJU I SRPSKI NAROD NA KOSOVU I METOHIJI

Apstrakt

U ovom radu se porede bezbednosne posledice rešenja iz juna 1999. godine (Vojno-tehnički sporazum iz Kumanova i Rezolucija Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244) sa mogućim bezbednosnim posledicama nacrta rešenja iz Rambujea i Pariza, koje su predstavnici SRJ i Srbije odbili da potpišu februara i marta 1999. godine. Uporedno se analiziraju rizici po bezbednost koji proizlaze iz odredbi pomenutih rešenja za dva referentna objekta: 1) Republiku Srbiju; 2) srpski narod na Kosovu i Metohiji. U radu se koristi sektorski pristup bezbednosti kao analitički okvir koji proizlazi iz Kopenhaške škole studija bezbednosti. Zaključak rada jeste da su rešenja iz Rambujea sa sobom nosila znatno manje rizika po bezbednost srpskog naroda na KiM u gotovo svim sektorima, dok su u pogledu bezbednosti Republike Srbije oba rešenja imala prilično jednak stepen rizika, sa izuzetkom socijetalne bezbednosti (zaštite identiteta i posebnosti), za koju su rešenja iz juna 1999. godine bila manje rizična.

Ključne reči:

Kosovo, Rambuje, Kumanovo, sporazum, bezbednost, Republika Srbija, srpski narod

---

* Asistent na Univerzitetu u Beogradu Fakultetu političkih nauka, e-mail: milan.krstic@fpn.bg.ac.rs

UVOD

„Moj utisak je da su srpska politička klasa i srpska javnost uvek nekoliko meseci kasnili za događajima. Uvek prihvatate dogovor u trenucima kad je vreme za dogovor već odavno isteklo. A ‘tajming’ je sve u politici.“ – ovim rečima je Radoslav Sikorski, ministar spoljnih poslova Poljske, definisao svoje viđenje pogrešnog pristupa Republike Srbije rešavanju kosovskog problema.¹ Ova izjava oslikava mišljenje jednog dobrog broja analitičara odnosa Beograda i Prištine, koji smatraju da je politika Beograda kaskala za realnošću i poslovično prekasno bila spremna na kompromise. Naučna problematizacija ovog pitanja bila bi od velike važnosti za što temeljniju evaluaciju politike Beograda prema problemu Kosova i Metohije (KiM) još od kraja osamdesetih, pa sve do aktuelnih pregovora sa zvaničnom Prištinom, uz posredovanje Evropske unije.

Ovaj rad nastoji da problematizuje jedan aspekt ovog pitanja i pokušava da odgovori na to kolika je razlika između rešenja ponuđenih u Rambujeu i Parizu februara i marta 1999. godine i onih usvojenih juna iste godine u Njujorku i Kumanovu, te koje bi rešenje bilo povoljnije za bezbednost Srbije i srpskog naroda na KiM. Metoda koju koristimo kako bismo odgovorili na postavljeno pitanje je komparativna analiza sadržaja odredbi sporazuma. Konkretno, reč je o – sa jedne strane *Privremenom sporazumu za mir i samoupravu na Kosovu*, predloženom u Rambujeu, februara 1999. godine i potpisanom od strane delegacije kosovskih Albanaca marta 1999. godine u Parizu (u daljem tekstu: Sporazum iz Rambujea), odnosno, sa druge strane, *Rezoluciji Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244* od 10. juna 1999. godine (u daljem tekstu: Rezolucija 1244) i *Vojno-tehničkom sporazumu između Međunarodnih bezbednosnih snaga (KFOR) i Vlada Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srbije* potpisanom u Kumanovu 9. juna 1999. godine (u daljem tekstu: Kumanovski sporazum).

Bitna razlika između dva navedena izvora jeste činjenica da je bezbednosne rizike usvojenih rešenja iz juna 1999. godine, odnosno Rezolucije 1244 i Kumanovskog sporazuma, neuporedivo lakše uočiti, imajući u vidu da su oni stupili na snagu u praksi. U pogledu Sporazuma iz Rambujea, to nije bio slučaj, te potencijalne bezbednosne rizike možemo proceniti samo i isključivo na osnovu odredbi, bez mogućnosti testiranja njihovog ostvari-

¹ Dragan Vukotić, „Sikorski: Srbija je uvek kaskala za događajima na Kosovu“, *Politika*, 14.02.2016., dostupno preko: <http://www.politika.rs/sr/clanak/349203/Srbija-je-uvek-kasnili-za-događajima-na-Kosovu> (pristupljeno 28.02.2016.)

vanja i razvoja u praksi.² Uvažavajući ograničenje koje ovakav postupak sa sobom nosi, rad će nastojati da se ograniči na analizu odredbi sporazuma, a da se korišćenje primera stvarnih posledica koristi samo na mestima gde je to od vitalnog značaja. Iz istog razloga, u obzir nećemo uzeti bilo kakve bezbednosne izazove, rizike i pretnje koje nisu proizlazile iz sadržaja odredbi sporazuma, već iz neprihvatanja istih, poput pretnje vazдушnim udarima NATO protiv SRJ, koja se i ostvarila, ili pretnji sa kojima je bila suočena SRJ početkom juna 1999. godine pre prihvatanja rešenja, o kojima se i dalje ne zna pouzdano kakve su bile i koliko su bile ostvarljive.³

Kako bismo izvršili celovitu analizu bezbednosnih rizika, neophodno je da pojmu bezbednosti pristupimo ekstenzivnije od isključivo vojnog aspekta i stoga ćemo prihvatiti tzv. sektorski pristup bezbednosti. Ovaj pristup je zapravo analitički okvir koji proizlazi iz Kopenhaške škole studija bezbednosti, a koji podrazumeva postojanje 5 različitih sektora bezbednosti – vojnog, političkog, ekonomskog, socijetalnog i ekološkog.⁴ Analiza rizika biće izvršena na dva nivoa – a) državnom nivou – rizici po bezbednost Republike Srbije; b) grupnom nivou – rizici po bezbednost srpskog naroda na KiM. U nastavku teksta, nakon kraćeg pojašnjenja analitičkog okvira i odabira nivoa analize, pristupiće se analizi rizika u svakom sektoru ponaosob.

UPOREDNA SEKTORSKA ANALIZA BEZBEDNOSNIH RIZIKA

U nastavku rada nastojaćemo da utvrdimo bezbednosne rizike rešenja iz juna 1999. godine i iznesemo pretpostavke o tome koji bi bili bezbednosni rizici rešenja iz Rambuže. Kako bismo uzeli u obzir sve bezbednosne izazove, rizike i pretnje, u radu će biti korišćen sektorski pristup bezbednosti. Ovaj pristup čedo je Kopenhaške škole studija bezbednosti i polazi od shvatanja da je neophodno proširiti shvatanje pojma bezbednosti.⁵ Mi ćemo, s tim u vezi, uporediti bezbednosne posledice usvojenog i pretpostavljene bezbednosne posledice neusvojenog rešenja u 5 sektora koja izdvaja

² Na Sporazum iz Rambuže referencira se u Rezoluciji SB UN 1244, ali se ne može smatrati da je time on zaživeo, jer nikada nije ni bio potpisan od svih strana, već je postao samo posredno, na nivou principa, deo rešenja iz juna 1999.

³ Ovi faktori jesu bitni za proces spoljnopolitičkog odlučivanja, jer bez njih nije moguće utvrditi da li je odluka o (ne)prihvatanju sporazuma bila racionalna i zasnovana na jasnoj kalkulaciji troškova i dobiti, ali to nije tema ovog rada, već bezbednosne posledice samih odredbi sporazuma.

⁴ Filip Ejodus, *Međunarodna bezbednost: teorije, sektori i nivoi*, Službeni glasnik i Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2012, str. 114–116.

⁵ Isto, str. 114–116.

Beri Buzan (Berry Buzan): vojnom, političkom, ekonomskom, ekološkom i socijetalnom.⁶

Međutim, kako bismo ovu uporednu sektorsku analizu uspešno sproveli, neophodno je da odredimo nivo analize, tj. da definišemo šta je predmet opservacije po čiju se bezbednost rizici izdvajaju i poredi. Odlučili smo se za dva nivoa analize: a) Republiku Srbiju; b) srpski narod na KiM. Srpski političari su u procesima sekuritizacije⁷ u krizi na KiM najčešće uzimali neki konkretan aspekt vezan za ova dva nivoa kao referentni objekat čiju bezbednost treba zaštititi. Najbolji primeri za ovo jesu dve kultne parole, na čijem talasu je Slobodan Milošević došao na vlast u tadašnjem Savezu komunista Srbije. Prva je njegova izjava – „Niko ne sme da vas bije!“, upućena lokalnim Srbima u Kosovu Polju 25. aprila 1987. godine, kojom je bezbednost Srba na KiM naročito istaknuta u političkom delovanju Slobodana Miloševića. Druga je, zapravo, slogan njegovih sledbenika iz antibirokratskih revolucija s kraja 1980ih- „Oj, Srbijo, iz tri dela, ponovo ćeš biti cela“, koja govori o tome kako je prethodni politički poredak „pocepao“ Srbiju na tri dela, i kako će nov ustavni dizajn ponovo „ujediniti Srbiju“ i sačuvati njen suverenitet i teritorijalni integritet.

Izazovi, rizici i pretnje za ova dva referentna objekta nisu uvek identični i zato ih je potrebno razdvojiti. Teza ovog rada jeste da je Sporazum iz Rambujea u gotovo svakom sektoru nosio manje rizika za bezbednost srpskog naroda na KiM, nego što će to biti slučaj sa Kumanovskim sporazumom i Rezolucijom SB UN 1244, koji su u ovom pogledu bili manje povoljni, tj. rizičniji. Sa druge strane, u pogledu bezbednosnih rizika po Republiku Srbiju, pre svega po njen suverenitet i teritorijalni integritet, u operativnom smislu razlike su male i variraju od sektora do sektora u pogledu toga koje bi rešenje nosilo manje rizika. Ipak, bitna razlika leži u činjenici da se u rešenjima iz juna 1999. godine nigde ne pominje „volja naroda Kosova“ kao kriterijum za konačno rešenje statusa, kao i da su međunarodne snage i civilna misija formalno pod zastavom UN, što predstavlja važnu prevagu ovih rešenja, ne toliko u političkom i vojnom pogledu, koliko u domenu socijetalne bezbednosti, u odnosu na rešenja iz Rambujea.

⁶ Barry Buzan, *People, States and Fear: An Agenda for Security Studies in the Post-cold War Era*, Lynne Rienner, London, 1991, p. 75.

⁷ Sekuritizacija je proces kojim se govorom, najčešće nosilaca javne vlasti, određena politička tema označava kao bezbednosna, posebno važna, što predstavlja uvod u prestanak primene standardnih normi i uvođenje „specijalnih mera“ (više o sekuritizaciji u okviru Kopenhaške škole: Barry Buzan, Ole Wæver, Jaap de Wilde, *Security: a New Framework for Analysis*, Lynne Rienner, London, 1998, pp. 1–49.)

1. Vojna bezbednost

Rizici u okviru vojnog sektora bezbednosti u ovom kontekstu mogu se načelno podeliti na dve grupe. Prvu čine rizici i pretnje od spoljnih aktera za suverenitet i teritorijalni integritet Srbije i SRJ. Drugu grupu čine rizici i pretnje koje nisu iskonski spoljne, već se prelivaju iz političkog sektora bezbednosti. Konkretno, u ovom slučaju, reč je o albanskom secesionističkom pokretu unutar Srbije (na KiM), koji je započeo oružanu pobunu i na taj način postao vojna pretnja suverenitetu i teritorijalnom integritetu Srbije (i SRJ), ali i srpskom stanovništvu na KiM. Ipak, u praksi su ove dve grupe bile u velikoj meri isprepletane, jer se OVK oslanjao na vojnu pomoć iz severne Albanije i u manjoj meri severnog, pretežno albanski naseljenog, dela Makedonije. U nastavku ćemo uporediti rizike po bezbednost Republike Srbije i srpskog naroda na KiM koje su sa sobom nosila rešenja iz juna 1999. godine, odnosno potencijalne rizike koje bi sa sobom nosila rešenja iz Rambujea.

a) Rezolucija 1244 i Vojno-tehnički sporazum iz Kumanova

U pogledu vojnih rizika za suverenitet i teritorijalni integritet Srbije kao referentnog objekta bezbednosti, rešenja iz juna 1999. godine sadrže četiri ograničenja vojnog suvereniteta i suštinski rizike po vojnu bezbednost Republike Srbije: 1) Povlačenje sa dela spoljnih granica SRJ sa Albanijom i Makedonijom; 2) Povlačenje sa čitave teritorije KiM; 3) Dolazak stranih trupa pod zastavom UN, ali sa „supstancijalnom ulogom“ NATO, na teritoriju KiM; 4) Stvaranje kopnene zone bezbednosti i vazdušne zone bezbednosti bez prisustva vojske.⁸ Prva dva ograničenja stvorila su rizik od stranih vojnih dejstava prema Srbiji samim tim što ona više ne kontroliše deo svoje teritorije, te ilegalnog dobavljanja oružja i druge pomoći postojećim oružanim snagama koje su delovale protiv suvereniteta i teritorijalnog integriteta Srbije i SRJ na KiM. Za prvo ograničenje i u maloj meri za drugo ostavljena je mogućnost prevazilaženja. Naime, ostavljena je mogućnost povratka određenog broja pripadnika snaga bezbednosti SRJ i Srbije na KiM, u broju manjem od 1000, radi zaštite spoljnih granica SRJ, kao i radi sledećih funkcija: zaštita srpskog kulturnog nasleđa; održavanje

⁸ “United Nations Security Council Resolution 1244 (1999)” available from: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> (accessed 1 March 2016); „Vojno-tehnički sporazum između Međunarodnih bezbednosnih snaga (‘KFOR’) i vlada Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srbije“, dostupno preko: <http://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/?id=19947> (pristupljeno 1. marta 2016)

veze sa misijom KFOR; razminiranje.⁹ Ipak, ova opcija je ostala mrtvo slovo na papiru, jer je za ovakav ishod bio neophodno potpisivanje novog zasebnog sporazuma između Međunarodnih bezbednosnih snaga na Kosovu (KFOR) i SRJ/SCG/Srbije, što faktički znači da je njena implementacija u potpunosti zavisila od buduće dobre volje NATO, tako da je ova odredba donekle „mrtvorodena“¹⁰.

Treće ograničenje stvorilo je rizik od direktnog sukoba sa najmoćnijim vojnim savezom (NATO) u slučaju pokušaja promene stvari na terenu i neovlašćenog povratka snaga bezbednosti na KiM. Četvrto ograničenje stvorilo je mogućnosti za prelivanje političkog nezadovoljstva lokalnog albanskog stanovništva na teritoriji opština Bujanovac, Preševo i Medveđa, u vojno, usled bezbednosnog vakuuma nastalog povlačenjem svih jedinica snaga bezbednosti SRJ i Srbije, osim lako naoružane policije. Ovaj rizik je omogućio konsolidaciju i nesmetano snabdevanje terorističke Oslobođilačke vojske Preševa, Bujanovca i Medveđe (OVPBM) na delovima teritorije centralne Srbije i dodatno produbio penetraciju vojnih pretnji sa KiM ka centralnoj Srbiji.¹¹ Međutim, ova pretnja je uspešno prevaziđena saradnjom novih vlasti u SRJ i Srbiji nakon 5. oktobra 2000. godine sa zemljama NATO, koje su dovele do ukidanja kopnene zone bezbednosti, te posledične vojno-bezbednosne konsolidacije južnog dela centralne Srbije.¹² Vazдушna zona bezbednosti, čije su bezbednosne implikacije bile zanemarljive u odnosu na kopnenu, konačno je ukinuta krajem 2015. godine.¹³

U pogledu vojnih rizika po fizičku i bezbednost imovine srpskog naroda na KiM, ključan rizik nalazio se u stvaranju bezbednosnog vakuuma i posledične pretnje od zločina i etničkog čišćenja srpskog stanovništva od strane OVK po povlačenju organa bezbednosti SRJ i Srbije sa KiM. Tu možemo izdvojiti tri ključna problema, delimično podudarna sa problemima po suverenitet i teritorijalni integritet Srbije: 1) Povlačenje snaga bezbednosti

⁹ "United Nations Security Council Resolution 1244 (1999)" available from: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> (accessed 1 March 2016), p. 6–7.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Više o delovanju OVPBM, razoružavanju i potonjoj prevenciji terorizma: Obrad Stevanović, Dragan Mlađan, Saša Mijalković, Dane Subošić, „Prevencija etnički motivisanog terorizma u Republici Srbiji: studija slučaja Bujanovac, Preševo i Medveđa“, *Teme – časopis za društvene nauke*, vol. 4/2012, str. 1701–1717.

¹² "Statement by the NATO Secretary General Return of Yugoslav Security Forces to Sector B of the Ground Safety Zone", *NATO Online Library*, 14 May 2001, available from: <http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-066e.htm> (accessed 1 March 2016)

¹³ „Diković na potpisivanju sporazuma s Kforom u Prištini“, *RTS*, 21. novembar 2016, dostupno preko: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/2112991/dikovica-potpisivanju-sporazuma-s-kforom-u-pristini.html> (pristupljeno 1. marta 2016)

Srbije i SRJ sa KiM; 2) Povlačenje snaga bezbednosti Srbije i SRJ sa granice sa Makedonijom i Albanijom; 3) Dinamika povlačenja snaga bezbednosti.¹⁴ U pogledu prve tačke prilično je jasno da se povlačenjem snaga bezbednosti Srbije i SRJ srpsko stanovništvo počelo osećati nebezbedno. U praksi su usledili brojni napadi i nemogućnost međunarodnih bezbednosnih snaga da zaštite srpsko stanovništvo, naročito u toku leta 1999. godine¹⁵, ali i u kasnijim atacima, među kojima se ističe martovski pogrom iz 2004. godine.¹⁶ Značajan doprinos ovakvom ishodu dali su drugi i treći navedeni problem. Naime, nemogućnost snaga Srbije i SRJ da kontrolišu granicu, omogućio je gotovo nesmetan povratak naoružanih pripadnika OVK, od kojih su mnogi prethodno napustili KiM, u pokrajinu, jer granice u jednom trenutku faktički niko nije ni čuvao. Pored toga, dinamika povlačenja snaga Srbije i SRJ sa KiM doprinela je munjevitom iseljavanju Srba, Crnogoraca, Roma i drugih nealbanskih naroda sa KiM.¹⁷ Naime, činjenica da su snage SRJ imale svega 10 dana na raspolaganju za potpuno povlačenje, a da su međunarodne snage ulazile u pojedine zone tek nakon povlačenja SRJ, doprinela je stvaranju bezbednosnog vakuuma. Međunarodne snage bezbednosti nisu stigle da upoznaju teren i pruže adekvatnu zaštitu, a srpskih i jugoslovenskih snaga bezbednosti više nije bilo, dok se OVK nesmetano spustio u gradove sa brda ili prešao nezaštićene granice SRJ i faktički nametnuo svoju vojnu vlast u ovom kratkom periodu, koja će naterati na beg veliki broj Srba.

¹⁴ "United Nations Security Council Resolution 1244 (1999)" available from: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> (accessed 1 March 2016); „Vojno-tehnički sporazum između Međunarodnih bezbednosnih snaga („KFOR“) i vlada Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srbije“, dostupno preko: <http://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/?id=19947> (pristupljeno 1. marta 2016).

¹⁵ Više o stradanju Srba na KiM u ovom periodu: Zoran Anđelković, Sonja Šćepanović, Guljšen Prljinićević, *Dani terora: u prisustvu međunarodnih snaga*, Centar za mir i toleranciju, AS media, Beograd, 2000.

¹⁶ Više o martovskom pogromu: Branko V. Jokić (ur.), *Martovski pogrom na Kosovu i Metohiji – 17–19. mart 2004. godine: s kratkim pregledom uništenog i ugroženog hrišćanskog kulturnog nasleđa*, Ministarstvo kulture Republike Srbije, Muzej u Prištini (sa izmeštenim sedištem), Beograd, 2004.

¹⁷ Prema relevantnim podacima, procena je da je nakon povlačenja srpskih snaga bezbednosti 1999. godine teritoriju Kosova i Metohije napustilo, ili bilo interno raseljeno na Kosovu i Metohiji, „preko 200.000 ljudi“ (navedeno prema: Danilo Rakić, Sandra Ilić, *Raseljena lica u Srbiji: Pristup pravima tokom raseljenja*, Srpski savet za izbeglice, Beograd, 2006, dostupno preko: <http://miris.eurac.edu/mugs2/do/blob.html?type=html&serial=1184763784618> (pristupljeno 1. marta 2016).

b) Sporazum iz Rambujea

U pogledu vojnih rizika za suverenitet i teritorijalni integritet

ovaj sporazum se donekle razlikovao od rešenja postignutih u junu 1999. godine. U jednom aspektu on je gotovo potpuno isti – na području KiM bile bi bezbednosne snage NATO (doduše, ne pod zastavom UN, ali to ne menja bitno njihov karakter), uz gotovo potpuno povlačenje snaga bezbednosti SRJ i Srbije, a pokušaj unilateralnog povratka ovih snaga predstavljao bi pretnju direktnog vojnog sukoba sa NATO.¹⁸ Sa druge strane, odredbe ovog neuspelog sporazuma predviđale su ostanak Vojske Jugoslavije, granične policije Srbije i jugoslovenske carinske službe na spoljnim granicama SRJ sa Makedonijom i Albanijom, kao i u tri kasarne u tri mesta na KiM u blizini graničnih prelaza, za potrebe kontrole granice.¹⁹ Ova odredba omogućavala je i suštinsku zaštitu teritorijalnog integriteta SRJ u periodu važenja sporazuma, te sprečavanje prodora spoljnih pretnji vojnog karaktera, poput naoružanih grupa sa severa Albanije i Makedonije dalje na KiM i u Srbiju. Navedeni aspekt sporazuma daleko je povoljniji od odredbi usvojenih juna 1999. godine, koje su, kao što smo rekli, ovu mogućnost ostavile samo ukoliko komandant KFOR arbitrarno odluči da je to potrebno, a i tada bi ona bila ograničenija – manje od 1000 vojnika, dok je u Rambujeu bilo reči o maksimum 2500 vojnika, 75 policajaca i 50 carinika.²⁰ Svakako, u planinskim područjima koja je bilo teško kontrolisati, ovaj ograničeni broj snaga ne bi nužno garantovao potpunu zaštitu spoljnih granica, a i te snage bi, kao de facto odsečene, bile mogući predmet napada, ali bi ipak sigurnost spoljnih granica SRJ na KiM bila neuporedivo bolja. Takođe, nije bilo predviđeno ni postojanje kopnene zone bezbednosti, što bi smanjilo mogućnost od prelivanja pretnji iz političkog u vojni sektor na jugu centralne Srbije, uz obilatu pomoć Albanaca sa teritorije KiM.

Ipak, u jednom vojnom aspektu ovaj sporazum je nosio sa sobom veći rizik, ili je makar takva bila percepcija javnosti, nego aranžman iz juna 1999. godine. Naime, sporazumom iz Rambujea bila je predviđena mogućnost neometanog kretanja snaga NATO duž cele SRJ, u potrebe održavanja vojne misije na KiM.²¹ Ova odredba doživljena je kao pretnja suverenitetu čitave SRJ, i uspešno je sekuritizovana u javnosti od strane tadašnjih nosilaca javnih funkcija i faktički predstavljena kao osnovni razlog

¹⁸ "Rambouillet Accords: Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo", available from: http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990123_RambouilletAccord.pdf (accessed 1 March 2016)

¹⁹ Ibidem, pp. 37–38, p. 76.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem, p. 79–84.

za odbijanje sporazuma.²² U koliko meri je to zaista bila pretnja za državu, da li je to bila pretnja prevashodno za bezbednost režima i da li je pretnja uopšte postojala, imajući u vidu gotovo istovetne odredbe u Dejtonskom mirovnom sporazumu koji je SRJ potpisala (iako, u tom trenutku, ne i ratifikovala), a koje su omogućavale NATO trupama pravo neometanog prolaza kroz SRJ na putu ka BiH, koja čak nikada nisu ni bila iskorišćena – sve su ovo pitanja o kojima postoje različita mišljenja u literaturi.²³ Ipak, moramo istaći tri suštinske činjenice važne za naš zaključak. Prvo, nijedna država a priori ne želi da savezu na koji ne gleda prijateljski (koji joj u tom trenutku preti vojnom intervencijom) omogućiti nesmetanu kretanju kroz svoju državu. Međutim, nekada ovaj ustupak može biti iznuđen i može predstavljati neophodan kompromis, kako bi se dobili ustupci na drugim poljima. Drugo, kada su slični sporazumi potpisani u prvoj i drugoj deceniji 2000ih godina, u potpuno drugom kontekstu, veliki broj stanovnika Srbije nije gledao povoljno na njih, što ukazuje na negativan stav javnog mnjenja prema ovakvim aranžmanima. Ipak, ovaj stav je u velikoj meri i posledica bombardovanja iz 1999. godine, do koga verovatno ne bi došlo da je usvojen sporazum iz Rambuže, mada je nesporno da je i tada veliki broj glasača (naročito ekstremno desni i ekstremno levi glasači Srpske radikalne stranke i Jugoslovenske udružene levice) doživljavao ovu odredbu kao stranu okupaciju. I treće, bez obzira na to što takve odredbe nisu bile poželjne, kako zbog neprijateljstva sa NATO, tako i zbog javnog mnjenja, zaista je nejasno zašto bi odredbe ovog ugovora bile toliko negativne, ako je njima obećavano nešto što je na sličan način već bilo garantovano snagama NATO Dejtonskim sporazumom? Zaključićemo da ovaj aspekt jeste potencijalno veći izazov nego u junskim rešenjima, ali da ne deluje da je ta pretnja zaista bila toliko opaka i egzistencijalna, kao što je tada predstavljeno građanima Srbije.²⁴

²² Predrag Simić, *Put u Rambuže*, Nea, Beograd, 2000; Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, Filip Višnjić, Beograd, 2007, 250–255; Živorad Kovačević, *Međunarodno pregovaranje*, Filip Višnjić, Diplomatska akademija MSP SCG, Beograd, 2004, str. 301–304

²³ Više o ovoj temi: Predrag Simić, *Put u Rambuže*, Nea, Beograd, 2000; Živorad Kovačević, *Amerika i raspad Jugoslavije*, Filip Višnjić, Beograd, 2007; Živorad Kovačević, *Međunarodno pregovaranje*, Filip Višnjić, Diplomatska akademija MSP SCG, Beograd, 2004; Miodrag Mitić, *Kako nam se dogodio Rambuže*, Filip Višnjić, Beograd, 2003.; Vladislav Jovanović, *Rat koji se mogao izbeći*, Nolit, Beograd, 2008.

²⁴ Još jedna bitna stavka sa aspekta bezbednosti i Republike Srbije i srpskog naroda na KiM jeste demilitarizacija OVK, o kojoj su govorile odredbe oba rešenja, međutim, naša je procena da tu ne bi bilo velikih razlika u pogledu njenog samog izvršenja, koje bi sprovdile međunarodne snage, osim što je rešenjem iz Rambuže bila definisana malo preciznija dinamika, te se stoga nismo bavili detaljno ovim aspektom.

U pogledu vojnih rizika po fizičku i bezbednost imovine srpskog naroda na KiM, Sporazum iz Rambujea sličan je u pogledu rizika koji sa sobom nosi (gotovo potpuno) napuštanje teritorije KiM od strane bezbednosnih snaga Srbije i SRJ. Međutim, u ovom pogledu on deluje znatno povoljnije u preostala dva aspekta problema, koji utiču na to da se i rizik od napuštanja teritorije umanjuje. Kao prvo, već pomenute odredbe o ostanuku bezbednosnih snaga Srbije i SRJ na državnim granicama smanjile bi mogućnost od dodatnog dobavljanja pomoći jedinicama OVK na teritoriji KiM. Treba, ipak, imati na umu da su februara i marta 1999. godine jedinice OVK bile u većoj meri na teritoriji KiM, nego što je to bio slučaj juna 1999. godine, te da bi, ipak, u ovom trenutku glavna pretnja dolazila od supštanja jedinica OVK iz planinskih područja, od čega srpske i jugoslovenske snage bezbednosti ne bi mogle da pruže zaštitu srpskom stanovništvu, jer bi bile locirane u graničnom pojasu. Druga i važnija stvar stoga je dinamika povlačenja srpskih snaga bezbednosti sa KiM. Ona bi bila daleko sporija, sastojala bi se iz više faza, od kojih bi poslednja bila okončana tek nakon godinu dana (uz mogućnost dodatnog produženja na čak dve godine), što bi ostavilo više vremena za konsolidaciju međunarodnih bezbednosnih snaga koje bi u međuvremenu pristigle na teritoriju KiM.²⁵ Dakle, izbegao bi se bezbednosni vakuum, koji je nastao rešenjima iz juna 1999. godine, a u kome je OVK postala faktička vojna vlast na dobrom delu KiM i proterala, ubila i otela veliki broj Srba i drugih manjina sa KiM. Ovo ne bi u potpunosti umanjilo rizike za moguće pogrome nakon povlačenja snaga bezbednosti, poput onog iz marta 2004. godine, ali su oni po opsegu i domašaju ipak bili manji od onih nastalih u bezbednosnom vakuumu leta 1999. godine, te je za pretpostaviti da bi bezbednost srpskog naroda na KiM ipak bila bolje zaštićena odredbama ovog sporazuma, u odnosu na junska rešenja.

2. Politička bezbednost

Rizici za političku bezbednost u unutarpolitičkom kontekstu podrazumevaju zapravo rizike za organizacionu stabilnost poretka, tj. za ustavno

²⁵ Povlačenje bi bilo izvršeno fazno i sa ograničenjima delovanja preostalim bezbednosnim snagama SRJ i Srbije, pri čemu bi VJ (sa izuzetkom granice) napustila KiM najkasnije 6 meseci po potpisivanju sporazuma, a svi pripadnici MUP-a Srbije (sa izuzetkom granične policije) za najviše godinu dana, uz mogućnost produžetka na dve godine za ostanak poslednjih 2500 pripadnika, koji bi delovali kao lokalna policija. Čitava dinamika povlačenja: "Rambouillet Accords: Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo", available from: http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990123_RambouilletAccord.pdf (accessed 1 March 2016) pp. 61–68.

uređenje i praktično funkcionisanje političkog poretka.²⁶ Kao što smo već rekli, u slučaju KiM, pretnje iz političkog sektora (Albanci koji su se zalagali za secesiju, tj. za rušenje ustavnog poretka Srbije i SRJ) počele su da se prelivaju u vojni sektor početkom oružanih dejstava OVK 1996. godine, a do izraženije prelivanja doći će početkom 1998. godine.²⁷ Fokus u ovom delu analize biće nam, pak, na političkim aspektima rešenja postignutih juna, odnosno predloženih februara 1999. godine, pošto smo aspekte koji su se prelili u vojni sektor već analizirali u prethodnom delu rada.

a) Rezolucija 1244 i Vojno-tehnički sporazum iz Kumanova

Politički rizici za stabilnost poretka Republike Srbije odnose se prevashodno na implicitnu opasnost od secesionizma na KiM. Junska rešenja iz 1999. godine uspostavljaju privremeni politički režim funkcionisanja na KiM, baziran na suštinskoj samoupravi KiM.²⁸ Rezolucijom 1244 eksplicitno se garantuje suverenitet i teritorijalni integritet SRJ.²⁹ Međutim, ne preciziraju se nadležnosti koje Republika Srbija i SRJ imaju na KiM, te se u praksi faktička arbitrarna vlast ostavlja međunarodnoj civilnoj i vojnoj upravi, koja bi trebalo da bude transferovana privremenim organima samouprave na KiM. Ove odredbe dovode do suštinskog ugrožavanja političkog poretka i derogacije ustava i zakona Srbije i tadašnje SRJ na području KiM, zbog čega mnogi smatraju da je suverenitet Srbije faktički izgubljen još ovim rešenjima. Ipak, činjenica je da, makar u prelaznom periodu, postignuta rešenja omogućavaju makar formalni teritorijalni integritet Srbije i onemogućavaju međunarodno-pravno dozvoljenu jednostranu secesiju bez prethodnog dogovora i potvrde istog od strane SB UN, što znači da je u tom smislu ovaj sporazum zamrzao politički konflikt, ali uz odricanje prava na secesiju u ovom neoročenom periodu, što je predstavljalo najveću pretnju po političku bezbednost Srbije. U praksi će se, ipak, ispostaviti da ni ove odredbe neće biti dovoljne da spreče jednostrano proglašavanje nezavisnosti tzv. Republike Kosovo 2008. godine, ali za to ne možemo kriviti dvoznačnost odredbi ovih rešenja, već svesnu odluku ključnih zapadnih sila da prenebregnu to što u ovim rešenjima piše i do konačnog rešenja političkog statusa KiM dođu unilateralno, dovodeњem Srbije pred svršen čin.

²⁶ Filip Ejdus, *Međunarodna bezbednost: teorije, sektori i nivoi*, str. 146.

²⁷ Više o aktivnostima OVK: Marko Lopušina, *OVK protiv Jugoslavije: Kako smo izgubili Kosovo i Metohiju*, Legenda, Beograd, 2001.

²⁸ "United Nations Security Council Resolution 1244 (1999)" available from: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> (accessed 1 March 2016),

²⁹ Ibidem, p. 1.

Rizici za političku bezbednost srpskog naroda na KiM prevashodno se poklapaju sa rizicima za stabilnost poretka Republike Srbije. Državljanstvo, prosvetni, zdravstveni, penzioni sistem, kao i mnogi drugi oblici javne vlasti Srba na KiM neodvojivi su od aparata Republike Srbije i bilo je nezamislivo da oni nastave da funkcionišu izolovano, jer ne bi bili ni finansijski ni logistički održivi bez podrške iz Beograda. Zbog toga je nepreciziranje statusa organa Srbije i SRJ na KiM bilo ključna pretnja po političku bezbednost srpskog naroda na području KiM. Druga pretnja izvirala je iz moguće neinkluzivnosti i majorizacije srpskog naroda u okviru privremenih organa samouprave, jer nisu bili predviđeni nikakvi mehanizmi za zaštitu malobrojnijeg srpskog naroda u procesu odlučivanja na KiM. Nejasne odredbe ovih sporazuma jesu dovele do faktičke majorizacije Srba od strane Albanaca u organima u Prištini, ali ne i do prestanka funkcionisanja javne uprave države Srbije na KiM u mestima sa srpskom većinom. U praksi je dugi niz godina, naročito na etnički homogenom severu KiM sa srpskom većinom, nesmetano funkcionisao sistem javne uprave Republike Srbije, koji je poštovao zakone Republike Srbije i bio deo jedinstvene sudske vlasti, koji je učestvovao u izborima za političke organe Republike Srbije i bio deo sistema Republike Srbije u gotovo svakom smislu, osim u, makar formalno, pogledu održavanja javnog reda i mira, koje su vršile međunarodne snage i snage privremenih organa samouprave. Ovakav sistem je i dalje delimično na snazi, iako je Briselskim sporazumima iz 2013. i 2015. godine predviđeno prevazilaženje ovog „dvovlašća“ i integracija javne uprave Srba na KiM u sistem tzv. Republike Kosovo u obliku još uvek nekonstituisane Zajednice srpskih opština.³⁰ S tim u vezi, rizici koje je sa sobom nosilo nepreciziranje političke strukture privremenog režima na KiM ostvareni su samo delimično.

b) Sporazum iz Rambujea

Politički rizici za stabilnosti poretka Republike Srbije koji bi proizlazili iz neprihvaćenog dogovora iz februara 1999. godine, u jednom aspektu su manji, a u drugom znatno veći od rešenja iz juna iste godine. Naime, u pogledu očuvanja jedinstva ustavno-pravnog poretka i preciznih nadležnosti Srbije i SRJ na KiM, varijanta iz Rambujea bila je daleko preciznija. Iako bi i ovim sporazumom Srbija i SRJ morale da učine ustupke,

³⁰ Pogledati: "First agreement of principles governing the normalization of relations", available from: <http://www.rts.rs/upload/storyBoxFileData/2013/04/20/3224318/Originalni%20tekst%20Predloga%20sporazuma.pdf> (accessed 1 March 2016); "Statement by High Representative/Vice-President Federica Mogherini following the meeting of the EU-facilitated dialogue", EEAS, 25 August 2015, available from: http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2015/150825_02_en.htm (accessed 1 March 2016)

poput davanja zasebnog Ustava Kosova (deo neprihvaćenog sporazuma), privhatanje ne bi u potpunosti narušilo politički integritet i suverenitet Srbije i SRJ, koja bi i dalje imale veoma jasne i faktičke nadležnosti na KiM, iako u neuporedivo ograničenijoj formi nego što je to bio slučaj tokom 1990ih godina.³¹ Suština privremenog statusa bi bila suštinska autonomija i samouprava stanovnika KiM, uz takođe proklamovani suverenitet i teritorijalni integritet SRJ, a sve to u periodu oročenom na tri godine.³² Sveukupno, u pogledu privremenog statusa bilo je manje pretnji za političku bezbednost Srbije nego u rešenjima iz juna 1999. godine. Sa druge strane, u pogledu konačnog statusa, postojao je mnogo otvoreniji rizik, nego što je to u rešenjima iz juna. Kao prvo, odredbe o odlučivanju o konačnom statusu bile su veoma neprecizne i nije bilo potpuno jasno u kom formatu će odluka o njemu biti doneta, što je moglo da faktički dovede Srbiju pred svršen čin gubitka teritorije.³³ Drugo, kao kriterijum za donošenje odluke pomenuta je i „volja naroda Kosova“.³⁴ To je faktički značilo gotovo izvesno plebiscitarno izjašnjenje albanske većine na KiM za nezavisnost pokrajine. Ipak, ovaj kriterijum nigde nije naveden kao ključni, već samo kao jedan od kriterijuma, a među drugim kriterijumima bilo i poštovanje Helsinške povelje KEBS iz 1975. godine, koja je garantovala nepromenljivost granica u Evropi, što je Srbiji išlo u prilog.³⁵ Kako nigde nije navedena relativna vrednost ovih kriterijuma, možemo samo da nagađamo koji bi prevladao. Međutim, imajući u vidu konačan ishod i proglašenje nezavisnosti Kosova 2008. godine, uprkos nepostojanju ovakve odredbe u rešenjima iz juna 1999. godine, činjenica je da bi ovakva odredba samo olakšala dolazak do ove odluke.

Ipak, bitno je napomenuti jedan drugi, vojni aspekt, koji smo već analizirali u vojnom sektoru, a koji bi išao u prilog zaštite političke bezbednosti Republike Srbije rešenjem iz Rambuže. Naime, činjenica da bi vojska i policija ostale na spoljnim granicama, omogućile bi faktičku potpunu blokadu KiM od strane snaga bezbednosti Republike Srbije u slučaju jednostrano proglašene nezavisnosti, što je mehanizam pritiska koji Srbija nije imala na raspolaganju 2008. godine, zbog neposedovanja trupa na spoljnim granicama KiM. Ovo, svakako, ne znači da bi to nužno sprečilo eventualnu

³¹ “Rambouillet Accords: Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo”, available from: http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990123_RambouilletAccord.pdf (accessed 1 March 2016), pp. 9–27.

³² Ibidem, pp. 3–5.

³³ Ibidem, p. 85.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Ibidem.

nezavisnost KiM kao konačan ishod, čak bi moglo i da dovede do novih oružanih sukoba između pristalica nezavisnosti i srpskih snaga bezbednosti na spoljnim granicama KiM i u kasarnama u pograničnim gradovima i time i ugrozi živote naših vojnika, čija bi pozicija ipak bila otežana odsečenošću od ostatka sopstvenih snaga. Eventualna dalja eskalacija sukoba mogla bi da isprovocira i pokušaj probijanja snaga bezbednosti Srbije ka ovim kasarnama kroz KiM, što bi verovatno isprovociralo i reakciju međunarodnih snaga bezbednosti i moglo dovesti do otvorenog vojnog sukoba Srbije (ili SRJ, ako bi još uvek postojala) i NATO. Ovo bi bio još nepovoljniji ishod po Republiku Srbiju. Međutim, treba imati na umu da bi i NATO računao na ovu mogućnost, a da njima nije u interesu da izgube bespotrebno živote svojih vojnika. Zbog toga bi oni, zasigurno, bili oprezniji u donošenju konačnih rešenja za KiM i ne bi se tako lako odlučili za unilateralno rešenje, protivno volji Beograda. Da zaključimo, pregovaračka pozicija Beograda bi, sa vojskom na spoljnim granicama KiM, bila ipak daleko jača.

Poslednji aspekt koji bismo, ali veoma uslovno, mogli uzeti kao pretnju po bezbednost političkog poreka Republike Srbije jeste obavezna amnestija za borce OVK, predviđena odredbama iz Rambujea, sa izuzetkom onih koji su počinili teške povrede međunarodnog humanitarnog prava.³⁶ Naime, opšta amnestija članova grupe čiji su članovi osumnjičeni ili osuđeni za terorizam i rušenje državnog poretka, šalje lošu poruku: ili ovakva dela mogu proći bez kazne, što može biti podstrek i za druge ekstremiste da posegnu za oružjem u Srbiji u budućnosti, ili je Srbija priznala da njihove akcije nisu bile terorističke i antidržavne, što dovodi u pitanje njeno postupanje od marta 1998. godine. Ove odredbe nije bilo u rešenjima iz juna 1999. godine.

Rizici za političku bezbednost srpskog naroda na KiM sporazumom iz Rambujea bili bi daleko manje nego što je bio slučaj rešenjima iz juna 1999. godine. Ustavom Kosova, kao sastavnim delom ovog sporazuma, bio je usvojen niz mera zaštite srpskog naroda, kao i manjinskih naroda, od majorizacije od strane Albanaca na KiM. Model političkog sistema predložen ovim rešenjem bio je blizak konsocijaciji. Nadležnosti SRJ i Srbije su bile jasno određene.³⁷ Srpskim sredinama na KiM je bilo dozvoljeno da nastave da deluju prosvetno, zdravstveno i u drugim ključnim aspektima u okviru sistema kojim se upravlja iz Beograda.³⁸ Ustavom je proklamovano načelo supsidijarnosti, kojim je opština postavljena za centralnu političku organizacionu jedinicu. Sve što nije eksplicitno pripadalo pokrajini (a što je,

³⁶ Ibidem, p. 7.

³⁷ Ibidem, p. 10.

³⁸ Ibidem, pp. 7–8.

ipak, bila suštinska zakonodavna, izvršna i sudska vlast), Republici Srbiji i SRJ (teritorijalni integritet, zaštita zajedničkog tržišta, monetarna politika, carine, odbrana, spoljna politika, savezni porezi, sprovođenje republičkih i saveznih izbora...), bilo je u nadležnosti opštine.³⁹ Ovo je odgovaralo srpskom narodu, jer je garantovalo visok stepen samouprave u opštinama sa srpskom većinom na KiM, kao i jasnu institucionalnu povezanost sa sistemom Republike Srbije. Svakako, ostaje kao veliko pitanje šta bi se desilo u slučaju jednostranog proglašenja nezavisnosti, tj. da li bi ova garantovana politička prava srpskog naroda bila derogirana i u kojoj meri, ili ipak ne.

3. Ekonomska bezbednost

Kod razmatranja ekonomskih rizika po bezbednost zemlje uvek postoji opasnost od preširokog shvatanja ovog pojma, koje bi ga učinili bezobalnim i nedovoljno distinktivnim u odnosu na bilo kakav ekonomski gubitak. Stoga jasno napominjemo da se ovde ne prikazuju svi gubici ili propuštene dobiti koje su Srbiju ili Srbe na KiM pogodili, ili mogli da pogode ovim sporazumima, već samo one koji dostižu nivo pretnje po ekonomsku bezbednost.

a) Rezolucija 1244 i Vojno-tehnički sporazum iz Kumanova

Ekonomski rizici po bezbednost Republike Srbije proizlaze ne iz odbredbi, već iz nedostatka odredbi junskih rešenja, koja bi se bavila ključnim ekonomskim pitanjima, a naročito pitanjem vlasništva nad državnim i društvenom imovinom na KiM. Nedostatak ovih odredbi ostavlja otvorenim pitanja vlasništva i upravljanja nad velikim brojem preduzeća, industrijskih postrojenja, obradivim zemljištem, hidroenergetskim i termoenergetskim potencijalima, rudnim nalazištima i drugim pravnim licima u društvenom ili državnim vlasništvu. Nije precizirano da li sporna postrojenja ostaju vlasništvo Republike Srbije, ili postaju vlasništvo pokrajine. Mogućnost gubitka vlasništva i prava upravljanja ovim preduzećima predstavlja ekonomski rizik za bezbednost Republike Srbije iz dva razloga. Prvi je indirektni i ograničen, a odnosi se na smanjivanje resursa koje Srbija ima na raspolaganju, što posledično smanjuje i njen razvojni potencijal i umanjuje njenu moć. Međutim, treba imati na umu da su određena preduzeća bila i gubitaška, kao i da je vlasništvo i upravljanje nad njima često dovodilo do gubitaka po Republiku Srbiju i velikog subvencionisanja ovih preduzeća kako bi ona opstala, što donekle smanjuje težinu ovih gubitaka, iako ih ne uklanja u potpunosti.

³⁹ Ibidem, p. 26.

Drugi i daleko direktniji rizik odnosi se na povezanost ovog problema sa energetsom bezbednošću Republike Srbije. Naime, područje Kosova i Metohije je peto na svetu po veličini dokazanih rezervi lignita.⁴⁰ Veliki rudnički kompleksi, poput Trepče na severu Kosova, ali i termoelektrane Obilić na centralnom Kosovu, hidrocentrala i jezero Gazivode, kao i brojna druga postrojenja predstavljaju veoma bitan činilac za rudarstvo i enegetiku u našem regionu. Faktički prestanak upravljanja, do kojeg nije došlo u svim slučajevima (poput većeg dela Trepče i jezera Gazivode), ali jeste u većini, odnosno u svim krajevima južno od Ibra, te formalni gubitak vlasničkih prava, nanose štetu za energetske bilans Republike Srbije.⁴¹ To čini Srbiju manje energetske bezbednom, odnosno sposobnom da obezbedi sebi u svakom trenutku dovoljno energenata po prihvatljivim cenama, što je veoma bitno za ukupan razvoj zemlje.

Ekonomski rizici po bezbednost srpskog naroda na KiM takođe proizlaze prevashodno iz nedostatka pomenutih odredbi o vlasništvu i upravljanju. Bilo je za očekivati da će Albanci, u postojećem vakuumu preuzeti upravljanje nad preduzećima u sredinama u kojima su većina, što se i desilo, te da će nastojati da etničku strukturu radnika ovih preduzeća bitno promene, slično kao što su i srpske vlasti činile tokom 1990ih godina 20. veka otpuštanjem velikog broja albanskih radnika iz društvenih i državnih preduzeća. Ovakav ishod doveo bi do pretnje po opstanak srpskog naroda na KiM, čiji bi veliki broj pripadnika ostao bez svojih radnih mesta. Drugi problem jeste zapravo prelivanje pretnji iz vojnog sektora bezbednosti u ekonomski. Reč je o vojno-bezbednosni vakuumu o kome smo govorili, a čiji je proizvod ograničeno kretanje i getoizacija Srba na KiM. Bilo je za očekivati da će takva ograničenje u kretanju smanjiti i mogućnost privređivanja Srba u pokrajini i dodatno otežati pronalazak novog posla onima koji bez njega ostanu. U praksi se to i desilo, a usledili su i eksplicitni činovi nasilja i napada nad Srbima na radnom mestu, poput ubistva srpskih žetelaca u Starom Grackom leta 1999. godine, koji su slali poruku da za Srbe nema bezbednog „radnog mesta“ na KiM, čak ni na svojoj njivi, a nekmoli u multietničkim preduzećima.

⁴⁰ „Rudarstvo i energetika na Kosovu“, Ministarstvo za trgovinu i industriju, Republika Kosovo, dostupno preko: <http://www.invest-ks.org/sr/Rudarstvo-i-Energetika-na-Kosovu> (pristupljeno 1. marta 2016).

⁴¹ Više o stanju u energetsom sektoru Republike Srbije: „Energetski bilansi 2014“, Republički zavod za statistiku, Republika Srbija, dostupno preko: http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/02/03/45/SB-607-BILTEN_ENERGETIKE_2014.pdf

b) Sporazum iz Rambujea

Ekonomski rizici za bezbednost Republike Srbije u Sporazumu iz Rambujea drugačijeg su karaktera, u smislu da nisu posledica nepostojanja odredbi, jer ovde postoje relativno jasne odredbe koje se bave pitanjima upravljanja i nešto nejasnije odredbe u pogledu vlasništva. Četvrtim delom sporazuma predviđena je „realokacija vlasništva“ u skladu sa nadležnostima koje su darovane različitim nivoima vlasti Ustavom Kosova.⁴² Imajući u vidu da se u najvećoj meri ekonomska aktivnost vezuje za pokrajinu i opštine, a saveznoj državi i Republici Srbiji ostavljaju veoma ograničene nadležnosti, za očekivati je da bi Republika Srbija ostala bez najvećeg dela svojih imovinskih prava. Međutim, konačnu odluku u spornim slučajevima, što bi mogao biti i elektro-energetski sistem, donosila bi mešovita komisija, što je ostavljalo određenu nadu, iako veoma ograničenu, da bi Republika Srbija mogla zadržati vlasništvo makar nad ključnim resursima.⁴³ Ovo je donekle nepovoljnije rešenje nego ono koje je nastalo u praksi nakon juna 1999. godine, kada je Republika Srbija zadržala kontrolu nad privrednim subjektima u većinski srpskim opštinama, naročito na severu KiM, iako je pitanje vlasništva i dalje suštinski sporno. Pozitivna stvar s tim u vezi je da bi transfer vlasništva na opštine u određenom broju slučajeva po Srbiju bio povoljan, kao što je npr. slučaj sa Trepčom, izuzetno bogatim kompleksom na severu Kosova, koji se nalazi najvećim delom u opštinama sa srpskom većinom. Ipak, to zvanično ne bi bila imovina Republike Srbije, koja bi u tom slučaju i formalno ostala bez važnih velikih energetske i rudne postrojenja u većinski albanskim sredinama. No, dobitak ovim sporazumom predstavljala bi jasna nadležnost SRJ za održavanje zajedničkog tržišta na KiM, kao postojanje carine i granične policije Srbije na granicama, što bi smanjilo gubitke koji su postojali na ovom polju u junjskim rešenjima, gde Srbija nije zadržala ove nadležnosti.

Ekonomski rizici po bezbednost srpskog naroda na KiM prema Sporazumu iz Rambujea bile bi, sa druge strane, donekle manje nego prema rešenjima iz juna 1999. godine. Pre svega, transfer vlasništva određenih privrednih subjekata na opštine sa srpskom većinom bio bi koristan za lokalno srpsko stanovništvo, a ovakvih odredbi nije bilo u junjskim rešenjima, iako se u praksi desilo nešto slično. Međutim, treba uzeti u obzir da ovo definitivno ne smanjuje opasnost za Srbe u pokrajini u opštinama sa albanskom većinom, naročito u velikim gradovima, poput Prištine, koja je imala jasnu albansku većinu, ali sa velikim brojem lokalnih Srba. Ono što

⁴² “Rambouillet Accords: Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo”, available from: http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990123_RambouilletAccord.pdf (accessed 1 March 2016), p. 47.

⁴³ Ibidem.

je, sa druge strane, izvesno manja pretnja u odnosu na junska rešenja jeste vojno-bezbednosni aspekt, koji se prelijeva i u ekonomski sektor. Naime, sporijom i faznom tranzicijom ka prelaznoj lokalnoj policiji i međunarodnoj bezbednosnoj zaštiti, gde bi MUP Srbije ostao još minimum godinu dana u određenom obimu na teritoriji KiM (a na granicama MUP i VJ trajno), verovatnije je da bi se izbegao bezbednosni vakuum i ipak omogućio veći stepen slobode kretanja u prelaznom periodu, koji bi olakšao Srbima poslovnu mobilnost.

4. Socijetalna bezbednost

Kosovo i Metohija predstavljaju za Srbiju jedno od najvažnijih identitetskih pitanja. Zbog toga nije dovoljno analizirati samo vojne, političke i ekonomske bezbednosne pretnje koje rešenja pitanja KiM nose za Srbiju i srpski narod, već je potrebno punu pažnju posvetiti i pretnjama po identitet. Zbog toga se u ovom delu rada bavimo rizicima po socijetalnu bezbednost, kako je nazvao Beri Buzan, odnosno po „održiv razvoj tradicionalnih obrazaca jezika, kulture, religijskih i nacionalnih identiteta, kao i običaja države“, odnosno „spodobnost društva da očuva svoje suštinske osobine“.⁴⁴ Kosovski mit i ideja KiM kao „kolevke srpstva“ od ogromne su važnosti za srpski nacionalni identitet.⁴⁵ Iz ovih razloga, Kosovo je često označeno kao „srpski Jerusalim“ i bivstvovanje KiM unutar Srbije postalo je bitan element za državni identitet, kao što je oslobođanje KiM bilo zvezda vodilja mnogim srpskim državicima i misliocima tokom 19. veka. Dodatno je ova komponenta ojačana krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina, i može se reći da su „reintegracija“ Kosova i Vojvodine, i „zaštita“ Srba i Crnogoraca na KiM postali i ključan identitetskim element režima Slobodana Miloševića, izgrađen na distinkciji po ovim pitanjima prema umerenim srpskim komunistima još 1987. godine.

a) Rezolucija 1244 i Vojno-tehnički sporazum iz Kumanova

Rizici za socijetalnu bezbednost Republike Srbije koji proizlaze iz junskih rešenja prilično su ozbiljni, ali ne i katastrofalni. Ozbiljni su imajući u vidu činjenicu da su de facto oduzeli Srbiju kontrolu nad teritorijom KiM, ključnom identitetskom teritorijom za državu, čije posedovanje predstavlja i kontinuitet sa srednjovekovnom srpskom državom. Pored toga, ogromno srpsko srednjovekovno kulturno nasleđe, poput manastira, starih tvrđava i prestonica, kao i mesta epskih bitaka, nalaze se na području KiM. Činje-

⁴⁴ Filip Ejodus, *Međunarodna bezbednost: teorije, sektori i nivoi*, str. 178.

⁴⁵ Više o ovoj temi: Milica Bakić Hayden, *Varijacije na temu „Balkan“*, Filip Višnjić, 2006.

nica da više ne postoje srpske i jugoslovenske bezbednosne snage na KiM ugrožavaju ovo nasleđe i to u dva aspekta. Kao prvo, povećava se pretnja po ove objekte, naročito u situaciji početnog bezbednosnog vakuuma, ali i nakon toga, jer je pretpostavka da bilo koja strana bezbednosna snaga ne bi sa jednakim požrtvovanjem čuvala ove objekte kao srpske snage, što se i pokazalo tačnim, naročito u martovskom programu 2004. godine, iako je bilo i izuzetnih primera zaštite srpskog kulturnog nasleđa od strane KFOR-a. Kao drugo, putevi ka ovim objektima više nisu bili obezbeđeni od strane srpskih i jugoslovenskih snaga, što je stvorilo kod svih Srba osećaj nepristupačnosti i getoizacije ovih objekata, a nebezbednost pristupanja ovim bitnim objektima nacionalne kulture i tradicije predstavlja i atak na identitet.

Međutim, postoje dva važna ograničenja, zbog kojih ove pretnje nisu u potpunosti katastrofalne. Prva jeste formalna, iako suštinski gotovo neostvariva, mogućnost povratka srpskih i jugoslovenskih bezbednosnih snaga na KiM u svrhu zaštite verskog i kulturnog materijalnog nasleđa srpskog naroda na KiM. Druga jeste činjenica da se nezavisnost KiM, ili bilo kakvo samoopredeljenje KiM nije nigde eksplicitno pominjalo, a eksplicitno je zajemčen suverenitet i teritorijalni integritet KiM. Ove dve odredbe jesu bitna razlika u odnosu na prethodne odredbe iz Rambuže, ne toliko u operativnom smislu (jer su obe stvari faktički ostale mrtvo slovo na papiru), ali u identitetskom smislu definitivno. Na osnovu toga, Srbija i SRJ su mogle da kažu da nisu izgubile (ili, čak, kako je režim govorio, da su pobedile). Pored toga, važno je uzeti u obzir i kontekst. Pristati na ove uslove identitetski je bilo lakše nakon patnje prouzrokovane bombardovanjem od 78 dana, jer je time pokazana volja da se KiM brane i vojno. Čak i ako se izgubi vojno, to je mnogo lakše bilo podvesti pod kosovski mit, koji govori da je Srbija otišla 1389. godine u bitku koju ne može da dobije i time sačuvala čast („carstvo nebesko“), iako će izbiti zemlju („carstvo zemaljsko“).

Rizici za socijetalnu bezbednost srpskog naroda na KiM ovim rešenjima su, sa druge strane, vrlo veliki. Naime, bez obzira na načelna proklamovanja zaštite prava i običaja svih naroda, izvođenje ovih stvari nije bilo precizirano. Zaštita bitnih identitetskih aspekata srpskog naroda na KiM (jezik i sloboda govor, prisup medijima, pravo na upotrebu pisma, istorija...) nije bila institucionalno definisana i ostalo je da se to kasnije preciznije definiše. Praznine su u ovom pogledu ostavile vakuum i veliku opasnost. U praksi, nedovoljna fizička bezbednost stanovništva dovela je do brojnih napada na Srbe pri vršenju svojih verskih i tradicionalnih obreda, poput odlaska na groblja u multietničkim sredinama na KiM, kao i uništavanju verskih objekata, što je slalo i poruku da srpskim običajima i identitetu nema mesta na KiM.

b) Sporazum iz Rambujea

Rizici za socijetalnu bezbednost Republike Srbije koji proizlaze iz odredbi Sporazuma iz Rambujea ozbiljniji su nego iz junjskih rešenja. Uslovno rečeno, bolji uslovi su samo u pogledu izbegavanja bezbednosnog vakuuma u kome su bitni verski i kulturni objekti mogli stradati. Međutim, to ne garantuje da se takve stvari ne bi nastavile po okončanju bezbednosnog prisustva srpskih i jugoslovenskih snaga, kao što se desilo i 2004. godine, nakon gotovo 5 godina međunarodnog bezbednosnog prisustva, što je više nego dovoljno za bezbednosnu konsolidaciju. Sa druge strane, nije bila predviđena opcija povratka srpskih i jugoslovenskih snaga na KiM u svrhu zaštite nasleđa. Konačno i najvažnije, već pomenute odredbe u kojima se navodi „volja naroda Kosova“ pri determinisanju konačnog statusa, predstavljaju otvorenu pretnju od gubitka KiM u determinisanju konačnog statusa, kakva formalno nije bila izrečena junjskim rešenjima.

Dodatno, potrebno je adresirati i još jedan negativan aspekt ovog sporazuma, već pomenut u okviru vojne bezbednosti. Pomenuto je da je Sporazumom iz Rambujea predviđeno da međunarodne bezbednosne snage budu pod zastavom NATO i da imaju mogućnost pristupa čitavoj SRJ. Ovo je predstavljalo pretnju za jedan aspekt identiteta Srbije nasleđen iz perioda SFRJ – nasleđe nesvrstanosti. Iako je SRJ bila izbačena iz Pokreta nesvrstanih, a i sam pokret postao mnogo manje relevantan u periodu unipolarnosti, percepcija Srbije kao nekoga ko ne treba da bude deo blokova ostala je i dalje aktivna i jaka, a njen radikalni oblik bila je mržnja prema vojnim blokovima, poput NATO. Ovaj identitet nastavlja se i na starija i postojanija viđenja Srbije kao „istoka zapadu i zapada istoku“, odnosno kao nekoga ko ne sme biti potčinjen jednom taobru. Tu je došlo i do sinergije sa delom rusofila, koji su NATO doživljavali kao simbol američkog imperijalizma. Zbog toga je bilo identitetski važno izbeći NATO zastavu, kad već nije moguće i NATO trupe, kao i smanjiti njihov opseg kretanja. U operativnom smislu, razlika je gotovo nikakva, jer je i bezbednosnim snagama pod zastavom UN, predviđenim rezolucijom 1244, opet predviđeno da upravlja NATO, a sloboda kretanja NATO kroz SRJ u svrhu održavanja misija već je postojala Dejtonskim sporazumom. Međutim, ovaj aspekt Dejtonskog sporazuma je upravo iz identitetskih razloga čuvan od javnosti. Ipak, u identiteskom smislu, rizik jeste postojao, naročito za nosioce vlasti, koji su nastojali da gaje i identitet naslednika, pa i formalno-pravni kontinuitet sa SFRJ.

Rizici za socijetalnu bezbednost srpskog naroda na KiM koji proizlaze iz ovog sporazuma, sa druge strane, deluju manje opasno od onih koji su posledica nedovoljno preciznih odredbi iz juna 1999. godine. Naime, Ustavom Kosova, kao sastavnim delom ovog sporazuma, predviđeni

su brojni mehanizmi za zaštitu identitetske i kulturne posebnosti srpskog naroda na KiM. Faktički, jedan oblik vlasti na KiM vršila bi demokratski izabrana Nacionalna veća, što je forma kulturne autonomije različitih nacionalnih zajednica na KiM.⁴⁶ Kroz ovu formu, obezbeđena bi bila autonomija srpskog naroda u kulturno-prosvetnom smislu. Pored toga, konsocijacioni tip demokratije garantovao bi zaštitu kulturnih i identitetskih prava srpskog naroda. Najbolji primer u tom smislu jeste mogućnost veta u zakonodavnom telu o pitanjima koja se tiču „vitalnog interesa“ nekog naroda, a za koji je predviđena procedura medijacije i konačnog odlučivanja u telu u kome Albanci ne bi imali većinu i ne bi mogli na taj način preglasati sprske predstavnike.⁴⁷

5. Ekološka bezbednost

Sektor ekologije nije direktno targetiran pomenutim sporazumima. Zbog toga nećemo vršiti analizu dva rešenja u pojedinostima izazova, rizika i prenji koji iz njih slede. Ovo, međutim, ne znači da u praksi nije bilo ozbiljnih rizika po ekološku bezbednost, već da oni nisu proisticali iz samih sporazuma. Moglo bi se, s tim u vezi, reći da je neuzimanje u obzir ekoloških problema ovog područja određeni rizik ovih sporazuma sam po sebi. Međutim, ključno narušavanje životne sredine dogodilo se u toku vazdušnih udara NATO 1999. godine. Ovi udari veoma su ugrozili ekološku bezbednost čitave Republike Srbije, a naročito srpskog naroda na KiM, kao i svih drugih naroda KiM, imajući u vidu da je pokrajina bila najizloženija bombama. Posebno je problematična bila navodna upotreba osiromašenog uranijuma u ovim vazdušnim napadima. Moglo bi se, stoga, reći da je prihvatanje sporazuma u Rambujeu nosilo sa sobom izbegavanje katastrofalnih udaraca na životnu sredinu Republike Srbije, tj. da je vodilo uklanjanju pretnji za ekološku bezbednost. Međutim, ne znamo šta bi sa sobom nosilo neprihvatanje rešenja iz juna 1999. godine, tj. moguće je da bi se bombardovanje nastavilo još žešće, ili da bi došlo do kopnene intervencije sa drastično gorim posledicama po ekološku bezbednost Srbije i srpskog naroda na KiM. U svakom slučaju, merenje ovih posledica, koje se ne odnose na odredbe sporazuma, već na ono što je bila cena njihovog neprihvatanja, nije domen ovog teksta, te stoga nećemo u ovom pogledu vršiti poređenje solucija iz februara i juna 1999. godine.

⁴⁶ “Rambouillet Accords: Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo”, available from: http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/990123_RambouilletAccord.pdf (accessed 1 March 2016), pp. 21–24.

⁴⁷ Ibidem. p. 15

ZAKLJUČAK

Uporedna analiza koju smo izvršili ukazala nam je na ključne pretnje koje su proizlazile iz odredbi različitih privremenih rešenja za KiM, iz februara i marta, odnosno iz juna 1999. godine u različitim sektorima. U pogledu pretnji po bezbednost srpskog naroda na KiM, pokazalo se da je rizika u svakom sektoru sa sobom nosio Sporazum iz Rambujea, iako je i on sa sadržao pojedine ozbiljne izazove. Jedini izuzetak jeste ekološki sektor, u kome su rizici jednaki. Sa druge strane, u pogledu bezbednosnih rizika po Republiku Srbiju, njen suverenitet i teritorijalni integritet, u vojnom, političkom i ekonomskom sektoru bezbednosti svaki sporazum sadrži različite izazove i u tom pogledu određene prednosti i mane, koje je teško međusobno uporediti i meriti, iako se stiče utisak o blagoj ukupnoj prednosti rešenja iz Rambujea. Međutim, pojedini aspekti vojnih i političkih rešenja, koja se prelivaju u socijetalni sektor, poput pominjanja odredbe o „volji naroda Kosova“, ili o dilemi pod čijom će zastavom biti vojna misija na KiM, doprineli su tome da u ovom sektoru neuporedivo manje rizika bude u Rezoluciji SB UN 1244 i u Kumanovskom sporazumu.

Ako se vratimo na tezu Radoslava Sikorskog sa početka rada, sprovedena analiza nju može delimično da potvrdi, na odраниčenom uzorku od samo dva rešenja koja smo poredili. Uzevši u obzir izazove, rizike i pretnje po bezbednost srpskog naroda na KiM koje sa sobom nose analizirani sporazumi, ranija rešenja jesu bila povoljnija od kasnijih. Međutim, u pogledu socijetalne bezbednosti Republike Srbije, ova teza ne stoji. Da li to znači da su našim odlučiocima bila važnija pitanja identiteta Republike Srbije i srpskog naroda kao celine od operativnih aspekata u vezi sa bezbednošću Srba na KiM u svim sektorima? Moguće, ali to ovaj tekst nije utvrdio. Spoljnopolitičko odlučivanje i razlozi za prihvatanje ili odbijanje ovih sporazuma nisu problematizovani u ovom tekstu, već se dokazivanje ove tvrdnje ostavlja za buduća istraživanja. Pored toga, bilo bi izuzetno korisno ovu analizu proširiti i na ostale pregovore i predloge rešenja za KiM, kako bi se utvrdilo mogu li se zaključci izvučeni u poređenju ova dva predloga potvrditi i uopšteno za politiku Beograda prema Prištini u poslednjih dvadeset i pet godina.

BIBLIOGRAFIJA

- [1] “First agreement of principles governing the normalization of relations”, available from: <http://www.rts.rs/upload/storyBoxFileData/2013/04/20/3224318/Originalni%20tekst%20Predloga%20sporazuma.pdf> (accessed 1 March 2016)

- [2] „Statement by High Representative/Vice-President Federica Mogherini following the meeting of the EU-facilitated dialogue”, EEAS, 25 August 2015, available from: http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2015/150825_02_en.htm (accessed 1 March 2016).
- [3] „United Nations Security Council Resolution 1244 (1999)” available from: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> (accessed 1 March 2016).
- [4] „Diković na potpisivanju sporazuma s Kforom u Prištini”, *RTS*, 21. novembar 2016, dostupno preko: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/2112991/dikovic-na-potpisivanju-sporazuma-s-kforom-u-pristini.html> (pristupljeno 1. marta 2016).
- [5] „Energetski bilansi 2014“, *Republički zavod za statistiku*, Beograd, 2016, dostupno preko: http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/02/03/45/SB-607-BILTEN_ENERGETIKE_2014.pdf (pristupljeno 1. marta 2016).
- [6] „Rudarstvo i energetika na Kosovu“, Ministarstvo za trgovinu i industriju Republike Kosovo, dostupno preko: <http://www.invest-ks.org/sr/Rudarstvo-i-Energetika-na-Kosovu> (pristupljeno 1. marta 2016).
- [7] „Statement by the NATO Secretary General Return of Yugoslav Security Forces to Sector B of the Ground Safety Zone”, *NATO Online Library*, 14 May 2001, available from: <http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-066e.htm> (accessed 1 March 2016)
- [8] „Vojno-tehnički sporazum između Međunarodnih bezbednosnih snaga (‘KFOR’) i vlada Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srbije“, dostupno preko: <http://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/?id=19947> (pristupljeno 1. marta 2016).
- [9] Anđelković, Zoran, Sonja Šćepanović, Guljšen Prljiničević, *Dani terora: u prisustvu međunarodnih snaga*, Centar za mir i toleranciju, AS media, Beograd, 2000.
- [10] Bakić Hayden, Milica, *Varijacije na temu „Balkan“*, Filip Višnjić, 2006.
- [11] Barry, Buzan, Ole Wæver, Jaap de Wilde, *Security: a New Framework for Analysis*, Lynne Rienner, London, 1998.
- [12] Barry, Buzan, *People, States and Fear: An Agenda for Security Studies in the Post-cold War Era*, Lynne Rienner, London, 1991.
- [13] Ejđus, Filip, *Međunarodna bezbednost: teorije, sektori i nivoi*, Službeni glasnik i Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2012.
- [14] Jokić Branko V. (ur.), *Martovski pogrom na Kosovu i Metohiji – 17–19. mart 2004. godine: s kratkim pregledom uništenog i ugroženog hrišćanskog kulturnog nasleđa*, Ministarstvo kulture Republike Srbije, Muzej u Prištini (sa izmeštenim sedištem), Beograd, 2004.
- [15] Jovanović, Vladislav, *Rat koji se mogao izbeći*, Nolit, Beograd, 2008.
- [16] Kovačević, Živorad, *Amerika i raspad Jugoslavije*, Filip Višnjić, Beograd, 2007.

- [17] Kovačević, Živorad, *Međunarodno pregovaranje*, Filip Višnjić, Diplomatska akademija MSP SCG, Beograd, 2004
- [18] Lopušina, Marko, *OVK protiv Jugoslavije: Kako smo izgubili Kosovo i Metohiju*, Legenda, Beograd, 2001.
- [19] Mitić, Miodrag, *Kako nam se dogodio Rambuje*, Filip Višnjić, Beograd, 2003.
- [20] Rakić, Danilo, Sandra Ilić, *Raseljena lica u Srbiji: Pristup pravima tokom rase-ljenja*, Srpski savet za izbeglice, Beograd, 2006, dostupno preko: <http://miris.eurac.edu/mugs2/do/blob.html?type=html&serial=1184763784618> (pristupljeno 1. marta 2016).
- [21] Simić, Predrag, *Put u Rambuje*, Nea, Beograd, 2000.
- [22] Stevanović, Obrad, Dragan Mlađan, Saša Mijalković, Dane Subošić, „Prevenција etnički motivisanog terorizma u Republici Srbiji: studija slučaja Bujanovac, Preševo i Medveđa“, *Teme – časopis za društvene nauke*, vol. 4/2012, str. 1701–1717.
- [23] Vukotić, Dragan, „Sikorski: Srbija je uvek kaskala za događajima na Kosovu“, *Politika*, 14.02.2016., dostupno preko: <http://www.politika.rs/sr/clanak/349203/Srbija-je-uvek-kasnila-za-dogadajima-na-Kosovu> (pristupljeno 28.02.2016.)

MA Milan Krstić

WAS THE RAMBOUILLET AGREEMENT A BETTER SOLUTION
THAN THE KUMANOVO AGREEMENT? COMPARATIVE SECTORIAL ANALYSIS
OF SECURITY RISKS TO THE REPUBLIC OF SERBIA AND SERBS
IN KOSOVO AND METOHIJA

Abstract

This paper compares security consequences of the solutions for Kosovo crisis from June 1999 (Military-Technical Agreement signed in Kumanovo and United Nations Security Council Resolution 1244) with potential consequences of the draft agreement proposed in Rambouillet and Paris in February and March 1999, which Serbian (FRY) delegation refused to sign. The paper conducts comparative analysis of security risks to two referent objects: 1) the Republic of Serbia; 2) Serbian population in Kosovo and Metohija. Analytical framework used for this paper derives from the Copenhagen School of security studies and it measures security dynamics in five different sectors (military, political, economic, environmental and societal security). The main thesis of this article is that solutions from Rambouillet contained significantly less risk to security of Serbs in Kosovo and Metohija in almost all of the sectors, while in the terms of security of the Republic

of Serbia, both solutions had approximately equal degree of risks. The only exception was the societal sector, where solutions from June 1999 were less risky and therefore more acceptable for Serbia.

Keywords:

Kosovo, Rambouillet Agreement, Kumanovo Agreement, security, Republic of Serbia, Serbs in Kosovo and Metohija